

Αλ. Παπαδιαμάντης, Όνειρο στο κύμα.

Το Όνειρο στο κύμα κατατάσσεται στα "αυτοβιογραφικά" διηγήματα του Παπαδιαμάντη με δράση περισσότερο εσωτερική παρά εξωτερική, τα βασικότερα στοιχεία που υπογραμμίζουν τον **ηθογραφικό χαρακτήρα** του διηγήματος είναι η ειδυλλιακή αναπαράσταση της φυσικής ζωής, η αγνή ζωή του νεαρού βοσκού που βιώνει την ευτυχία μέσα από την ομορφιά και τη σχέση με τη φύση, η αθωότητα της Μοσχούλας, η χριστιανική πίστη, οι περιγραφές, η ρεαλιστική αναφορά στις γεωργικές εργασίες, στους αγροφύλακες, στην πτωχή χήρα, στον άρχοντα κυρ Μόσχον.

Ο Παπαδιαμάντης, ωστόσο, εμβαθύνει και απεικονίζει και πολλά κοινωνικά στοιχεία, ξεπερνά την απλή ηθογραφία και αγγίζει την ψυχογραφία, καθώς παρακολουθεί τις σκέψεις, τα συναισθήματα, τις εσωτερικές συγκρούσεις, τα διλήμματα του ήρωα του και προσπαθεί να δικαιολογήσει τις αποφάσεις του.

Ο κύριος αφηγηματικός τρόπος στο Όνειρο στο κύμα είναι η **αφήγηση - μίμηση**. Ο **αφηγητής** συμμετέχει στα γεγονότα, είτε ως πρωταγωνιστής είτε ως αυτόπτης μάρτυρας (**ενδοδιηγητικός - ομοδιηγητικός**), αφηγείται τη δική του ιστορία σε **α' πρόσωπο**. Η μεγάλη αφηγηματική απόσταση ανάμεσα στο Εγώ της ιστορίας και το Εγώ της αφήγησης και η ίδια η πράξη της αφήγησης είναι δυο παράγοντες που θέτουν υπό αμφισβήτηση την ταυτότητα που η πρωτοπρόσωπη αφήγηση και η προσωπική αντωνυμία δημιουργεί ανάμεσα στο Εγώ που βιώνει, και "βλέπει" τα γεγονότα, και στο Εγώ που αφηγείται, και που δεν περιορίζεται στην απλή αναμετάδοση τους. αλλά διακόπτοντας την αφήγηση, σχολιάζει ένα γεγονός ή εκθέτει μια προσωπική γνώμη (διαφορά στην προοπτική).

Όλο το διήγημα αποτελεί μια αναδρομική αφήγηση του ώριμου αφηγητή, ο χρόνος της αφήγησης είναι το παρόν - ο χρόνος της ιστορίας το παρελθόν, που μας μεταφέρεται σε εισαγωγικά, ώστε να δειχθεί ότι μεταφέρεται αυτολεξεί η αφήγηση ενός αλλού.

- Δεν ηξεύρω ... εζήτουν αμοιβήν!: ο χρόνος αφήγησης είναι το παρελθόν, ενώ η προοπτική είναι του ήρωα -νεαρού βοσκού με εσωτερική εστίαση (γνωρίζει όσα ο ήρωας).

- Ησθάνθην ποτέ επάνω μου... όνειρόν του...: ο χρόνος αφήγησης είναι το παρελθόν του αφηγητή, ενώ η προοπτική είναι του ώριμου αφηγητή με μηδενική εστίαση (γνωρίζει περισσότερα από τον ήρωα).

- Η Μοσχούλα έζησε... εις τα όρη...: ο επίλογος δεν έχει αφηγηματικό ή περιγραφικό χαρακτήρα αλλά στοχαστικό. Ο χρόνος είναι το αφηγηματικό παρόν, ενώ η προοπτική είναι του ώριμου αφηγητή με μηδενική εστίαση.

- (Δια την αντιγραφήν) **Α. ΠΑΠΑΔΙΑΜΑΝΤΗΣ: Ο συγγραφέας, υπογράφοντας ο ίδιος το έργο του, αποποιείται την ταύτιση του με τον αφηγητή.** Ο συγγραφέας είναι ένα πραγματικό πρόσωπο με αληθινή ζωή· ο αφηγητής, η "φωνή" που αναλαμβάνει την ευθύνη της αφηγηματικής πράξης, υπάρχει μόνο στο πλαίσιο του πλασματικού λόγου. Η πλαστοπροσωπία αποτελεί ένα από τα τεχνάσματα του Παπαδιαμάντη ("συγγραφικός δόλος") Αυτοβιογραφικά στοιχεία του συγγραφέα υπάρχουν στον αφηγητή. Το διήγημα προφανώς στηρίζεται σε βιώματα του Παπαδιαμάντη, χωρίς όμως να αποτελεί απαραίτητα την πιστή αναπαράσταση ενός ολοκληρωμένου και πραγματικού γεγονότος. Δικαιολογημένα, λοιπόν, ο Παπαδιαμάντης ονομάζεται "μάλλον βιωματικός παρά αυτοβιογραφικός συγγραφέας".

- **Η γλώσσα του Παπαδιαμάντη** λεξιλογικά "κινείται από την άκρα δεξιά ως την άκρα αριστερά της γλωσσικής κλίμακας» (Ελύτης), είναι μια εντελώς προσωπική και ιδιότυπη καθαρεύουσα, διάσπαρτη από λόγιες φράσεις, λέξεις των εκκλησιαστικών βιβλίων, αλλά και τύπους της δημοτικής. Στους διάλογους χρησιμοποιεί τη δημοτική γλώσσα, την ομιλούμενη λαϊκή, πολλές φορές και με σκιαθίτικους ιδιωτισμούς· στην αφήγηση μια καθαρεύουσα αρκετά χαλαρή και καθόλου ψυχρή, με πρόσμειξη (όχι μόνο στο λεξιλόγιο, αλλά και στο τυπικό και στη σύνταξη) πολλών στοιχείων της δημοτικής· στις λεπτομερειακές περιγραφές και στις λυρικές παρεκβάσεις την αμιγή καθαρεύουσα σε μακροπερίοδο λόγο. Επίσης, συναντάμε αλληπάλληλα που και όπου σε μια φράση, πλούτο επιθέτων, τον παρελθοντικό χρόνο των ρημάτων. το οριστικό άρθρο, το επίθετο ύστερα από το ουσιαστικό, προσανατολιστικά επιρρήματα... Η ιδιότυπη γλώσσα του Παπαδιαμάντη ανιχνεύεται και στο Όνειρο στο κύμα:

- **η δημοτική στους διάλους:** - Μη φοβάσαι!... δεν είναι τίποτε... Δεν σου θέλω κακόν!

- **η καθαρεύουσα στην αφήγηση:** Συγχρόνως τότε, κατά συγκυρίαν όχι παράδοξον, ... τον σχηματίζοντα το δεξιόν οιωνεί κέρας του κολπίσκου.! Πάραυτα ανέδυν και ονήλθον εις τον αφρόν του κύματος.

- **ο παρελθοντικός χρόνος ρημάτων:** εσκεπτόμην, ησθάνθην, ήμην

- **το οριστικό άρθρο:** την φωνήν, το όνειρον

- **τα προσανατολιστικά επιρρήματα:** αντικρύ

- **το επίθετο ύστερα από το ουσιαστικό:** συγκυρίαν όχι παράδοξον, την χείρα την δεξιάν.

Σε αυτό το διήγημα ο Παπαδιαμάντης ως πρωτοπρόσωπος αφηγητής αυτοβιογραφείται και ηθογραφείται παράλληλα δίνει και πολλές άλλες πληροφορίες για τα ήθη και έθιμα της εποχής του συγγραφέα, για τις αντιλήψεις και τις στάσεις της μικρής κοινωνίας της Σκιάθου, όπως ενδεικτικά φαίνεται από το απόσπασμα, π.χ. «Ήμην πτωχόν βοσκόπουλον εις τα όρη. Δεκαοκτώ ετών, και δεν ήξευρα ακόμη το άλφα. Χωρίς να το ηξεύρω, ήμην ευτυχής».

Σε άλλο χωρίο ο συγγραφέας αφηγείται ότι ο γεωργός πριν σπείρει σταυροκοπιέται, φροντίζει για το διαβάτη και τα πετούμενα. Με τέτοια κείμενα ο σημερινός νέος μπορεί να ευαισθητοποιηθεί και να βγει από την ατομικότητα του στον έξω κόσμο και τα προβλήματα της. Ο Παπαδιαμάντης με τον ευθύ λόγο του γεωργού φέρνει το έργο κοντά στον αναγνώστη, στήνει οικείο επικοινωνιακό πλαίσιο και συγχρόνως προβάλλει αξίες επίκαιρες, όπως:

«έκαμνε τρις το σημείον του Σταυρού [...]. Εις το όνομα τον Πατρός και τον Υιού και του Αγίου Πνεύματος, σπέρνω αντό το χωράφι, για να φάνε όλ' οι ξένοι κ' οι διαβάτες, και τα πετεινό τον ουρανού, και να πάρω κ' εγώ τον κόπο μου!».

Άλλοτε με αφορμή το όνομα της κοπέλας (Μοσχούλα) και της κατσίκας ως Μοσχούλας δημιουργείται φαινομενική παρεξήγηση, που συνδηλώνει τον κρυφό έρωτα του αφηγητή και προσώπου της αφήγησης για την κοπέλα Μοσχούλα. Συγχρόνως αποκαλύπτει τις αντιλήψεις της εποχής στο πρόσωπο του εφήβου-βοσκού, όπως:

«-Τι έχεις και φωνάζεις;

- Φωνάζω εγώ την κατσικά μου, τη Μοσχούλα!... Με σένα δεν έχω να κάμω ..

*****

Έχουμε πρωτοπρόσωπη αφήγηση, δηλαδή ο αφηγητής αφηγείται «τη δική του ιστορία» σε α' πρόσωπο ενικού («ομοδιηγητική» αφήγηση). Η αφήγηση τοποθετείται στο «παρόν», ενώ η ιστορία αναφέρεται σε γεγονότα του παρελθόντος. Ο ώριμος δικηγόρος αφηγείται ένα περιστατικό της εφηβείας του.

*****

Εγκιβωτισμένη αφήγηση: η αφήγηση που παρεμβάλλεται μέσα στην αφήγηση. Η ιστορία του Σισώη έχει αναλογίες με την ιστορία του ήρωα. Παρουσιάζεται η διατάραξη μιας αρχικής κατάστασης από ένα «πειρασμό» και η δημιουργία μιας νέας κατάστασης.

*****

Στη νεαρή ηλικία υπογραμμίζει με αυταρέσκεια την εξαιρετη φυσική (σωματική) του κατάσταση που συνδυαζόταν με την ψυχική του ευδαιμονία, σ' αντίθεση με την ώριμη ηλικία, η οποία διακρινόταν από «ανελευθερία».

*****

«Η δημοτική γλώσσα και το λαϊκό ιδίωμα της Σκιάθου εμφανίζεται κυρίως στους διαλόγους, ενώ η καθαρεύουσα στην αφήγηση. «Υπάρχει μια γλώσσα προσεγμένη, επιμελημένη ως αμιγής καθαρεύουσα, που είναι κλήρα της παλαιότερης πεζογραφίας. Υπάρχει μια άλλη καθαρεύουσα για την αφήγηση, πιο χαλαρή, πιο προσιτή, με προσαρμογές κάθε λογής, που αποτελεί την πιο προσωπική γλώσσα του συγγραφέα· και, τέλος, υπάρχει και η φωνογραφική αποτύπωση της σκιαθίτικης ντοπιολαλιάς» (Παπανιώργης Κ., Αλέξανδρος Αδαμαντίου Εμμανουήλ, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σσ. 66-67).

*****

Σύμφωνα με τον Οδυσσέα Ελύτη («Η μαγεία του Παπαδιαμάντη», Εν Λευκώ, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα, 41995, σ. 92) ο τρόπος που παρατηρεί ο Παπαδιαμάντης τη φύση συνιστά ένα είδος θρησκείας. Ο συγγραφέας μεταφέρει στη γλώσσα των αισθημάτων όλα τα στοιχεία της φύσης, ανασύροντας ένα δικό του, προσωπικό ήθος.

*****

Στεργιόπουλος: «Κάτω απ' το ηθογραφικό του πλαίσιο, κρύβει ένα βαθύ ψυχογράφο, έναν ηθολόγο κι έναν άριστο κοινωνικό παρατηρητή». Στο κείμενο τονίζονται οι κοινωνικές διακρίσεις πλούσιων και φτωχών, ιδιαίτερα με την παρουσίαση του περιτοχιτισμένου κτήματος και του πύργου του κυρ - Μόσχου.

*****